

ÉPÍTŐMUNKÁSOK DÉL-ALFÖLDI KAPCSOLATAI (1929—1930)

SIPOS JÓZSEF

(Szeged, Móra Ferenc Múzeum)

A 70-es években országsszerte és Csongrád megyében is nagy lendülettel folytak a helytörténeti kutatások. A megyében is számos forráskiadvány, monográfia és tanulmány jelent meg. A dél-alföldi építőmunkások gazdasági, társadalmi és politikai tevékenységével, szakszervezeti mozgalmával és kapcsolataival a helytörténeti szakirodalom azonban csak érintőlegesen foglalkozott.¹ Mi a munkásmozgalom e baloldali, osztályharcos rétege regionális kapcsolatainak vizsgálatát fontos feladatnak véljük, ezért vállalkoztunk e dolgozat megírására. Ez szerves folytatása „Az építőipari munkások helyzete és mozgalmai Szegeden a világgazdasági válság kezdetén” c. tanulmánynak.² Éppen ezért a szegedi építőmunkások mozgalmával csak vázlatosan — amennyire a megértés szükségessé teszi — foglalkozunk.

1. Szervezeti élet 1929 nyarán

Az 1920-as évek végén már nagy múltú (a szegedi csoport pl. 1928-ban ünnepelte megalakulásának 25 éves évfordulóját!) építőmunkás szakszervezetek tevékenykedtek a dél-alföldi mezővárosokban. Többségük jól és eredményesen dolgozott: igyekeztek megvédeni a csoporthoz tartozók gazdasági érdekeit, jelentős politikai-ideológiai nevelőmunkát végeztek, segítették az építőmunkások művelődését és szórakozását. Fontos szerepet töltek be a terület munkásmozgalmában, többségük a magyarországi Szociáldemokrata Párt balszárnyához tartozott és osztályharcosan politizált.³ A helyi szakszervezetek elsősorban a Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége (a továbbiakban MÉMOSZ) központjával tartották a kapcsolatot. A dél-alföldi csoportok között — mint az országban máshol

¹ Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1919. augusztus 1.—1944. október 10. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Serfőző Lajos. Szeged, 1977. (A továbbiakban: Serfőző, Vál. dok.)

² Sipos József: Az építőipari munkások helyzete és mozgalmai Szegeden a világgazdasági válság kezdetén = Tanulmányok Csongrád megye történetéből. V. Szeged, 1981. 153—170. Szerkesztette: Blazovich László.

³ Erre vonatkozó adatokat tartalmaz: Soós Katalin: A munkásság helyzete és sztrájkharca Szegeden az 1920-as években. = Acta Historica, Tom. 1. Szeged, 1957; Serfőző Lajos: A munkásság helyzete és a kommunisták tevékenysége Szegeden az 1929—1933-as gazdasági válság idején = Acta Historica, Tom. 6. Szeged, 1959. és Gaál Endre: A szegedi szakszervezeti mozgalom helyzete és küzdelmei 1907—1914 között. = Acta Historica, Tom. 25. Szeged, 1967.

is — csupán alkalmi kapcsolatok voltak, így viszonylag ritkán egyeztették célkitűzéseiket, kevés esetben hangolták össze gazdasági-politikai küzdelmeiket. E helyzetben való javítás érdekében a MÉMOSZ központi vezetősége 1929 márciusi, II. számú körlevelében — a kerületi értekezletek intencióinak megfelelően — a csoportközi kapcsolatok megteremtése, ill. megerősítése érdekében és abból a célból, hogy „a csoportoknak egymással való érintkezését megkönnyítsük és tájékozódásukat az egyes csoportok területén levő munkaidő és órabér tekintetében elősegítsük, az egyes országrészek szerint” összekötő csoportokat jelölt meg. Ezek voltak: Szeged, Debrecen, Miskolc, Budapest, Zalaegerszeg, Szombathely és Pécs. Az összekötő csoportok feladatát 6 pontban foglalták össze. Eszerint: a körletbeli csoportokkal szóban vagy írásban szoros kapcsolatot kellett fenntartani; a központ által kiadandó statisztikai űrlapokat — amelyek a munkaidő, a munkabér, a tanoncviszonyok és az építési konjunktúrára vonatkozó kérdéseket fogják tartalmazni —, negyedévenként össze kellett gyűjteni a kerülethez tartozó csoportoktól, azokat összesíteni, beküldeni a központba, amely adatokat az Építőmunkás c. szaklapban kívánták közölni. Az összekötő csoport vezetősége minden hónapban köteles volt a körlethez tartozó csoportokat értesíteni a munkaidő, a munkabér és a munkaviszony kérdéseiről. Feladatuk volt, hogy megfigyeljék az építőmunkások vándorlását. El kellett érniük, hogy „minden csoport kötelezze a tagját arra, ha valamely község területén munkába áll”, jelentkezzék az ottani csoportnál. Fontos volt figyelemmel kísérniük „azokat a községeket, ahol építőmunkások élnek, de a szövetségnek nincs csoportja”, e helységekben csoportok alakítása. „Ne csak a kőművesek megszervezésének irányába folyjon intenzív munka (...) az ácsokra, a festőmunkásokra, a téglá- és cementgyári munkásokra” is figyeljenek.⁴ E feladatok végrehajtását — személyi és anyagi feltételek híján — 1929 szeptemberéig a szegedi csoport nem tudta megkezdeni. Közvetve ezt bizonyítják a dél-alföldi építőmunkás csoportok szervezeti életére vonatkozó adatok.

A dél-alföldi építőmunkás-mozgalom centruma Szeged volt. 1929-ben közel 1600 építőmunkás dolgozott a városban. Témánk és a szegedi építőmunkás-mozgalom szempontjából jelentős, hogy 1929. január 27-én Ladvánszky József (1889—1940) kőművessegédet választották meg a MÉMOSZ helyi csoportja elnökének. Addigi tevékenysége — a proletárdiktatúra idején végzett munkája, az illegális kommunista sejt megszervezése 1921-ben, a lebukás és a börtönévek, a helyi MSZMP szervezési tapasztalatai — alapján már ekkor nagy tekintélyű, baloldali, osztályharcos vezetője a szegedi munkásmozgalomnak. Az új, baloldali vezetőség rendszeressé tette a vezetőség és a csoport szervezeti életét, agitációs bizottságot alakított, növelte a taglétszámot, vezette a sztrájkokat és bekapcsolódott a MÉMOSZ országos tevékenységébe. Munkájukat nagy aktivitás és okos kezdeményezőkézség jellemezte (pl. javasolták a dél-alföldi építőmunkás értekezlet összehívását). A szervezett építőmunkások többsége támogatta az új vezetőséget. Ezt bizonyítja, hogy a július 8-i rendkívüli közgyűlésen — ahol Ladvánszky a rendkívüli országos küldöttközgyűlésről, illetve a MÉMOSZ „Alapkö” nevű építőipari társulatának pénzügyi összeomlásáról számolt be, ami az egész tagságot felháborította — az új vezetőségbe négy tag kivételével a régi vezetőségi tagokat választották. (Elnök: Ladvánszky József, alelnök Bottánszky András és Farkas János; pénztárosok Gombai Mihály és Komócsin Mihály; jegyzők: Bozóki József és Magyarai Ferenc; ellenőrök: Gyó-

⁴ Csongrád megyei Levéltár, Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége Szegedi Csoport iratai (továbbiakban: CsML MÉMOSZ Szegedi Csoport ir.) 1925—1938. X. 102. 2. doboz Körendeletek 1929. március.



1. kép. Ladvánszky József (1889—1940), a MÉMOSZ dél-alföldi titkára 1929-ben

ai István és Kiss Sándor; könyvtárosok: Ordódi Gáspár és Solymosi István; választmányi tagok: Zombori István, Gárgyán Ignác, Mészáros István, Józsa Antal és Bakacsi Ferenc.) Ladvánszky megköszönte a bizalmat, programjukat három jel-szóban foglalta össze: „szervezni a tömegeket, oktatni a tagokat és küzdeni a kizsákmányolás ellen.”⁵

Hódmezővásárhelyen 1929. augusztus 11-én (vasárnap) délelőtt tartottak taggyűlést, melyen megjelent Szakasits Árpád a MÉMOSZ elnöke. A hódmező-vásárhelyi építőmunkások folytatták az előző taggyűlésen megkezdett vitát, amely a júliusi országos küldöttközgyűlés határozataival volt kapcsolatban. A kőműves-és ácssoport ugyanis nem értett egyet a közgyűlési határozatokkal, különösen ami a járulékkérdést illeti és ragaszkodtak előző álláspontjukhoz, amelyet a küldöttközgyűlésen is javasoltak. Ennek lényege az volt, hogy a „szövetségi járulék maradjon 40 fillér, az özvegysegély azonban 50%-kal kisebb, 12 fillér és a lapjárulék 10 fillér, amivel szemben a munkanélküli segélyezést függesszük föl, az özvegysegélyeket pedig 50%-kal csökkentsük”. A meglehetősen szenvedélyes hangon folytatott vitában egyes felszólalók már arról beszéltek, hogy kiválnak a MÉMOSZ-ból és

⁵ Építőmunkás, 1929. aug. 1. 2—3. p. Lásd még: Sipos J.: i. m.: 154. p.

külön önképzőkört alakítanak, mert abban — mint mondták — „alacsonyabb járulék mellett is meg tudják védeni szakmai érdekeiket és segélyigényeiket. Nagyon éles kifakadások hangzottak el a központ ellen, hogy az nem veszi figyelembe a nagy nyomorúságot és ragaszkodik a ma érvényben levő járulékösszegekhez”.

Szakasits Árpád a vitában nem szólalt fel, de amikor az befejeződött, hosszabb beszédet mondott a szövetségi célokról, a küldöttközgyűlés határozatairól, a gild munkásszövetkezet eszméjéről és végül utalt arra, hogy az a szenvedélyesség, amely a taggyűlésen megnyilvánult, teljesen indokolatlan, mert a „küldöttközgyűlés határozatán változtatni nem lehet, de a központ egyáltalán nem gördít akadályt az elé, hogy minden csoport a maga véleményének az alapszabályok keretein belül többséget szerezzen.” Elismerte a nagy munkanélküliséget és nyomort, és nem vonta kétségbe azok jóhiszeműségét, akik a járulékterhek csökkentését indítványozzák, de hangsúlyozta, hogy „a segélyezés olyan hatalmas összegeket igényel és kötelezettségeink olyan súlyosak, hogy a mai járulékösszegeből is csak nehezen tudjuk azokat teljesíteni”. Véleménye szerint csak akkor lehet majd a járulékösszegek csökkentéséről beszélni, ha a legközelebbi küldöttközgyűlés esetleg eltörli a munkanélküliek segélyezését és leszállítja az özvegysegély-járandóságot a felére, vagy ha a MÉMOSZ taglétszáma erősen megnövekszik. Ma az a helyzet — mondta —, hogy minden tekintetben a legszigorúbban takarékoskodunk és végeredményben minden fillér visszakerül a tagokhoz. Nem számítván természetesen az „Alapkő” csődbejutása miatt a tehermentesítésre szolgáló összegeket, amelyek „súlyos terhet jelentenek, viszont, amikor ingatlanaink a terhek alól felszabadulnak, a MÉMOSZ hatalmas vagyon fölött fog rendelkezni, amely módot ad majd arra, hogy intézményeinket tovább fejlesszük és megvalósítsuk mindazokat a nagyszerű célokat, amelyek érdekében szervezkedtünk”. A hódmezővásárhelyi építőmunkások figyelemmel meghallgatták Szakasits fejtegetéseit és többségükben az a fölfogás alakult ki, hogy a csoport javaslata nem azt jelenti, hogy „ők a Szövetséghez hűtlenek akarnak lenni; ők csak a maguk álláspontjának akarnak érvényt szerezni”.⁶

Augusztus 11-én a makói csoport is nyilvános építőmunkás taggyűlést tartott, ahol a gazdasági helyzetüket beszélték meg. A taggyűlésen részt vett Pál János a MÉMOSZ központ egyik titkára, a dél-alföldi kerület felelőse, aki többek között rámutatott arra is, hogy „amíg a nagy munkanélküliség okozta nyomor enyhítése céljából sehonnan sem kapunk segítő kezet, addig a makói rendőrség még azt is megakadályozza, hogy nyilvános gyűlésen az összes makói szaktársak bevonásával tárgyalhassuk bajainkat. Felhívta a gyűlésen megjelenteket, hogy minden hatósági akadékoskodás ellenére a legkitartóbb szervezési munkát kezdjék meg, hogy valamennyi makói szaktárs közreműködésével segítsenek egy erős szervezetet kiépíteni, hogy sikerrel védekezhessenek a nagy munkanélküliség és az építőipari tőke kizsákmányolásával szemben.”⁷ Szentesen is volt a MÉMOSZ-nak helyi csoportja. A festők és mázolóknak azonban nem voltak szervezett munkások. Ezért a szentesi csoport vezetői augusztus közepén — az országos törekvésekkel összhangban — összehívtak egy értekezletet. A festők és mázolóknak többsége nem ment el, de a megjelentek mégis elhatározták, hogy addig nem nyugszanak meg, amíg a szentesi festőmunkások nagy részét be nem szervezik a mozgalomba.⁸

A békéscsabai építőmunkások jól látogatott nyilvános gyűlést rendeztek szeptember 22-én, ahol az építőmunkások gazdasági helyzetéről és a szervezkedés szükségességéről hallgattak meg egy előadást. Pál János szövetségi titkár számszerű

⁶ Építőmunkás, 1929. szept. 1. 4—5. p.

⁷ Uo. 5. p.

⁸ Uo.

adatokkal világította meg, az építőmunkások kereseti viszonyait, amelyből véleménye szerint a legszükségesebbeket sem lehet a családnak megvásárolni. Figyelmeztette a munkásokat, hogy ebből a rettenetes helyzetből csak úgy szabadulhatnak, ha a szervezet kiépítését szorgalmazzák, melynek „erejével több munkabért, a nyolcórás munkanapot és az építőmunkás érdekek védelmét biztosíthatjuk”.⁹

A kiskunfélegyházi MÉMOSZ-csoport szeptember 29-én tartotta III. negyedévi közgyűlését. A csoport közgyűlésén a pénzforgalomról Buzi Gábor tett jelentést, aminek tudomásulvétele után Pál János az építőmunkások gazdasági helyzetét ismertette. Többek között rámutatott arra, hogy a nagy munkanélküliség nem helyi jelenség, hanem országos, amelynek „enyhítése érdekében az építőmunkások nagy tömegeinek összefogására van szükség. Csak így lehet kényszeríteni a várost, a megyét és a kormányt az építkezések megindítására”.¹⁰

A MÉMOSZ dél-alföldi csoportjainak 1929-es szervezeti életére vonatkozó adataink még nem teljesek, azt mégis jól dokumentálják, hogy szoros kapcsolat volt a központi vezetőséggel és a fontosabb problémák megvitatására onnan érkeztek előadók. A MÉMOSZ központban dolgozóknak azonban ez nehéz és fárasztó feladat volt. Ez és a márciusi körlevélben foglaltak végrehajtásának biztosítása, a hódmezővásárhelyi, a szentesi MÉMOSZ-csoportok problémái és ezzel szemben a szegediek eredményei 1929 augusztusára a megvalósulás küszöbéhez juttatták az utóbbiak régebbi indítványát, hogy Szegeden kerületi titkárságot állítsanak fel. Javasolták, hogy annak fönntartásához a MÉMOSZ központ bizonyos ideig — „amíg a csoport anyagilag meg nem erősödik annyira, hogy teljesen a saját erejéből tartsa fenn a titkárságot — 50%-kal járuljon hozzá. A központi vezetőség, július 28-án elvben elfogadta ezt az indítványt és a kérdés megbeszélésére Szegedre küldte Pál János szövetségi titkárt. Ő augusztus 12—15-én tárgyalta a szegedi vezetőséggel és 13-án egy jól látogatott nyilvános építőmunkás-gyűlésen „Az építőmunkások gazdasági helyzete” címmel előadást is tartott. E tárgyalások eredményeként a szegedi vezetőség a kerületi titkárnak Ladvánszkyt választotta meg, akit szeptember 8-án nevezett ki. (A szegedi csoport elnöke Farkas János lett.) Feladata lett: „a központ utasításai értelmében az alföldi építőmunkás csoportokat is meglátogatni, ellenőrizni, szervezeti szempontból támogatni és mindenben segítségükre lenni”.¹¹

A kerületi titkárság — mint látni fogjuk — fontos szerepet játszott a dél-alföldi építőmunkás-mozgalom további szervezésében. Ladvánszky József személyében marxista képzettségű, nagy tapasztalatokkal és tekintéllyel rendelkező, kommunista meggyőződésű vezető kezébe került a dél-alföldi munkásmozgalom irányításának egy fontos területe.

2. A kerületi titkárság kezdeti tevékenysége

Ladvánszky először a szegedi csoport sokoldalú megerősítésére törekedett. Nem csupán szubjektív indítekból, sokkal inkább azért, mert Szegeden élt és dolgozott a kerület legtöbb építőmunkása, tehát ez a város volt a dél-alföldi építőmunkás-mozgalom centruma. Így a szegedi eredmények és problémák meghatározó erőként hatottak a területen dolgozó építőmunkások gazdasági és mozgalmi hely-

⁹ Építőmunkás, 1929. okt. 10. 6. p.

¹⁰ Uo.

¹¹ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csoport ir. Levelezés 1929. 3418/1929. sz. irat = Serfőző, Vál. dok. 142. sz. dok. Mindez részletesebben: Sipos J.: i. m.: 156. p.

zetére. E megfontolás hatotta át Ladvánszky titkári tevékenységét is. Szeptember 10-én köriratot intézett a kerület építőmunkás csoportjaihoz. Ebben tájékoztatta azokat a titkárság felállításáról, melyet a körlevél szerint a szegedi „csoport megerősítésére, szükség esetén a kerület ügyeinek intézésére, valamint a helyi viszonyok (munkanélküliség, munkaidő, munkabér) megjavítása céljából” hoztak létre. E bevezető után megírta, hogy Szegeden — a nagy építkezések ellenére — állandóan 100—150 munkanélküli építőmunkás van, mert 200—300 vidéki szaktárs bujkál a városban, akik elkerülik a vezetőséget. 70—80 filléres órabéréért vállalnak munkát. ezzel letörlik a szegedi 100—110 filléres órabéreket és 10—12 órát is dolgoznak, ami tovább növeli a munkanélküliek számát. Kiemelte, hogy „a múlt évben kevesebb munkaalkalom mellett 120 filléres volt az órabér és nem volt munkanélküli építőmunkás Szegeden, mert a vidéki szaktársak nem özönlöttek Szegedre, mint ma”. Beláthatják a szaktársak — írta —, hogy itt „gyökeres munkát kell végezni, ha nem akarjuk azokat a kis eredményeket elveszíteni, amelyeket nagy áldozatok árán küzdöttünk ki. Ezért elhatározta a csoport, hogy minden eszközt felhasznál a vidékiek eltávolítására és csak azokat engedi dolgozni, akik a csoport engedélyét kikérték és megkapták.” A példát a debreceniektől vették át. Elhatározásuk jogosságát a munkanélküliek hátráltalan elkeseredése is indokolta, mely a szegedi csoportnak kiszámíthatatlan károkat okozhatott. Kérte a vidéki csoportok vezetőit, figyelemzessék az építőmunkásokat, hogy „saját érdekükben ne jöjjenek Szegedre, mert az itteni munkanélküliek felháborodása inzultussá fajulhat, amiért felelősséget a csoport vezetősége nem vállalhat.”¹² A körlevél — ismerve a MÉMOSZ-csoportok nehéz helyzetét, a vidéki munkásokat sújtó munkanélküliséget — nem lehetett népszerű. Ezt látszik bizonyítani, hogy erre csak Gréczy János, a makói csoport ügyvezető pénztárosa válaszolt. Szeptember 15-én írt levelében közölte, hogy „szervezett makói építőmunkás nem dolgozik Szegeden, szervezetlen lehet hogy van, azt verjük el, vagy ne tűrjük meg a munkán, tanulják meg, hogy mégis jelent valamit a szervezet”.¹³

Ladvánszky titkári kinevezése újabb lendületet adott a szegediek szervezkedésének is. A szervezetlen építőmunkások (1600-ból csak 375 volt szervezett!) megnyerése és aktivizálása érdekében agitációs iratot fogalmaztak és azt 300 példányban stencilezték, megkezdték saját dalkaruk, az ifjúmunkás csoport és az építőipari munkásblokk szervezését. Ez utóbbi alakuló gyűlését szeptember 21-én a Széchenyi (ma Fáklya) moziban rendezték. Közel 400 építőmunkás volt jelen. A vas-, fa- és földmunkás szakcsoportok nevében Dáni János, Horváth József és Gyetvai József elnökök jelentették be csatlakozásukat. Elhatározták, hogy egységesen fognak küzdeni a munkanélküliség ellen, követelték a hathatós munkásvédelmet és a balesetek elhárítását, a munkaalkalmaknál a helyi munkások alkalmazását, a „tanonc-tenyésztés” megszüntetését és törvényes szabályozását, a 8 órás munkanapot, harcot hirdettek a munkaadók „bérdiktatúrája” ellen, a kollektív szerződésekért és az állami munkanélküli segélyezésért.¹⁴ A szeptember 25-én írt beadványukban pedig a polgármestertől kérték: „az állami és városi munkák megtárgyalásainál részesíttessék előnyben az a vállalkozó, aki kötelezettséget vállal, hogy mindaddig amíg Szegeden munkanélküli építőipari munkás van, vidéki munkást nem alkalmaz”.¹⁵

¹² CsML. MÉMOSZ Szegedi Csoport. Levelezés 1929. 2/1929. sz. irat.

¹³ Uo. 6/1929. sz. irat.

¹⁴ Erről részletesebben: Sipos J.: i. m.: 157—159. p.

¹⁵ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csoport. Levelezés 1929. 14/1929. sz. irat.

Mindezek — és a munkaidény befejeződésének — eredményeként október végére 58-ra csökkent a Szegeden dolgozó vidéki építőmunkások száma.¹⁶

Ladvánszky József természetesen nemcsak a szegedi építőmunkások érdekeinek védelmét tekintette feladatának. A dél-alföldi építőmunkás-mozgalom szervezését, segítségét bízta rá, ennek igyekezett megfelelni. 1929. október 1-én például a tompai vámőr laktanya építkezésén dolgozó 15 halasi kőműves (Hetyei Ferenc és társai) 5 fillér béremelést követelt. Mivel ezt nem kapták meg — ugyanis 3 nappal korábban már kaptak 5 fillér emelést (70-ről 75 fillérre) — a munkát beszüntették.

Ladvánszky a tőlük kapott értesítés alapján erről 3-án körlevélben értesítette a kerület építőmunkás csoportjait. Kérte, hogy „Tompát kerüljék és ennél az építkezésnél munkát senki ne vállaljon”. Az előkészítetlen, ún. vadsztrájk azonban 1 nap alatt elbukott, mert Bácsalmásról (ahová még nem érkezhetett meg a körlevél) 12 kőműves 70 fillérért elment dolgozni.¹⁷

Ladvánszky a tompai esetet jelentette a MÉMOSZ-központnak. Pál János október 11-i levelében megírta, hogy az „igen kellemetlenül érint bennünket, mivel az ilyen vad sztrájkokból igen nagy károk származhatnak”. Óvatosságra intette Ladvánszkyt: „Minden képességét latba kell tehát vetni, hogy azt kiküszöbölje, még abban az esetben is, ha ebből kifolyólag kellemetlenségei támadhatnak. Az eseményeket lehetőleg Önnek kell irányítania.”¹⁸ Ladvánszky további titkári tevékenysége igazolja, hogy tanult a tompai esetből.

Mielőtt azonban tovább vizsgálánánk működését, tisztázni kell, hogy mely területekre terjedt ki a MÉMOSZ szegedi kerületi titkárságának hatásköre? A rendelkezésünkre álló dokumentumokból megállapítható, hogy a szegedi kerületi titkárság hatáskörébe tartoztak Csanád, Csongrád, Békés, Bihar, Torontál megyék teljes, ill. a trianoni békeszerződés által megmaradt területei, valamint Pest-Pilis-Kiskun és Jász-Nagykun-Szolnok megye déli járásai, vagyis tulajdonképpen a dél-alföldi építőmunkás csoportok. A kerületi titkársághoz a következő működő csoportok tartoztak:

1. Battonya, M. Alexa Lajos, II. Vásártér.
2. Békés, Szabó László, V. Gyöngy u. 13.
3. Békéscsaba, Mészáros Mihály, I. Egressy u. 54.
4. Békésgyula, Csábi Ferencz. Gr. Wenkheim Frigyes u. 28.
5. Csongrád, Bódi Mihály, Szöllőhegyi u. 34.
6. Gyoma, Építőmunkás csoport, Vásártér 994.
7. Hódmezővásárhely, ács, Szőke Lajos, VII. Bálint u. 7.
8. Hódmezővásárhely, kőműves, Csáki János, III. Pálffy u. 16.
9. Kiskunfélegyháza, Építőmunkás csoport. Munkásotthon.
10. Makó, Gréczy János, Mikszáth u. 2.
11. Mezőberény, Schön András, Szénáskert u. 10. IV. ker. Újtelep.
12. Mezőtúr, Szűcs Sándor, III. Wesselényi u. 39.
13. Orosháza, Szeverle Mihály, Szöllő 209.
14. Szarvas, Kohut János, IV. Arany János u. 425.
15. Szeged, Ladvánszky József, Fodor u. 10. Munkásotthon.
16. Szentés, ifj. Szőke Ferenc. III. Sorló u. 7.¹⁹

¹⁶ Uo. Titkári jelentés 1929 októberéről.

¹⁷ Uo. 17. és 18/1929. sz. iratok.

¹⁸ Uo. 3779/1929. sz. irat.

¹⁹ Uo. X. 102. 1 doboz 11/1929. sz. irat.

A kerületi titkárság feladata volt még, hogy a megyékben szervezés és csoportalakítás céljából az alábbi községek építómunkásaival összeköttetést keressen: *Csanád megye* — Apátfalva, Földeák, Magyarcsanád, Püspökelle, Csanádapáca, Magyarbánhegyes, Mezőkovácsháza, Nagybánhegyes, Csanádpalota, Nagylak (itt volt már csoport). *Békés megye* — Köröstarcsa, Újkígyós, Nagyszénás, Tótkomlós (volt már csoport), Füzesgyarmat, Körösladány (volt már csoport), Szeghalom, Vésztő (volt már csoport). *Bihar megye* — Berekböszörmény, Biharkeresztes, Komádi, Biharugra, Sarkad (volt már csoport), Kismarja, Nagyléta. *Csongrád megye* — Csanytelek, Horgos, Kiskundorozsma (volt már csoport), Kistelek, Sándorfalva, Mindszent (volt már csoport) és Szegvár. *Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye* — Alpár, Kiskunmajsa (volt már csoport), Ókéske, Újkéske (volt már csoport). *Jász-Nagykun-Szolnok megye* — Czibakháza, Kunszentmárton, Rákóczipfalva, Tiszaföldvár (mindháromban volt már csoport). *Torontál megye* — Szőreg.²⁰ Hogyan hajtotta végre a feladatot Ladvánszky József, ill. a szegedi csoport? Erre vonatkozó dokumentumok egyelőre nem állnak a rendelkezésünkre. Valószínűleg azért, mert e községek építómunkásaival elsősorban személyes, szóbeli kapcsolatot teremthettek, ill. a megírt levelek nem maradtak meg. Az is lehetséges, hogy csak a tájékoztatóig jutottak és kiderült: nincs lehetőség a felsorolt községekben, városokban az építómunkás csoportok megalakítására. Az általam vizsgált időszakban, csupán a mindszei építómunkás csoportot sikerült reorganizálni. E folyamat figyelemmel kísérése azonban igen tanulságos. Az eset jellemző a Horthy-korszakra, ezért részletesen ismertetem. A MÉMOSZ mindszei csoportja (ács-kőműves) 1927 május végéig működött, aztán tevékenysége szünetelt: egyrészt, mert a vezetésre képes szövetségi tagok kénytelenek voltak a községtől messze levő városokban a megélhetésüket biztosító munkát keresni, másrészt, mert „különféle gazdasági nehézségek” lehetetlenné tették a szervezkedést. Az eltelt idő alatt azonban „új erők fejlődtek ki, amelyek a csoport újra való működésének biztosításául igen erős agitációba fogtak”.²¹

Ladvánszky ezekkel az „új erőkkel” összeköttetést létesített, október elején — levelezés útján — felvette velük a kapcsolatot, és a MÉMOSZ központi vezetőségének tanácsai alapján segítette a szervezkedést. Összegyűjtötte azon építómunkások nevét, címét, akik a mindszei csoport felélesztését akarták, annak megszervezésében munkát is vállaltak és eljuttatta a MÉMOSZ központba. Október 20-án elment Mindszentre és az ottani szervezőkkel elhatározták, hogy november 10-én nyilvános gyűlésen újjáalakítják a csoportot. Ezt a rendőrség nem engedélyezte, a 17-re kitűzöttet is betiltotta.²²

Végül november 24-én sikerült a MÉMOSZ mindszei csoportját reorganizálni, az ekkor megtartott gyűlésen tömegesen jelentek meg és a Ladvánszky által írt tudósítás szerint „demonstráltak Szövetségünk és a szervezkedés eszméje mellett, valamint a kapitalizmus elnyomó és kizsákmányoló törekvései ellen”. A gyűlést Kovács József, a csoport volt elnöke nyitotta meg, megható szavakkal vázolta annak jelentőségét, egyben beszámolt a csoport működéséről, amely inkább csak adminisztratív tevékenységben nyilvánult meg. Ezután fölmentését kérte, amit a közgyűlés megadott.

Azután Ladvánszky hosszabb beszédben ismertette az „építómunkásság gazdasági helyzetét, a szervezkedés szükségességét s azokat az eszközöket, amelyek alkal-

²⁰ Uo. 22/1929. sz. irat.

²¹ Építómunkás, 1930. január 1. 8. p.

²² CsML. MÉMOSZ Szegedi Csup. Levelezés 1929. Erre vonatkozóan lásd a 3697/1929, a 19/1929, a 3779/1929, a Titkári jelentés 1929 októberéről, a 3894/1929, a 4036/1929, a 4057/1929, a 4096/1929. sz. iratokat.

mazása és igénybevétele nélkül az elnyomottak sorsa nem javulhat". Ismertette a MÉMOSZ fejlődése elé tornyosuló akadályokat, annak okait, a központi vezetőség eddigi munkálkodását és eredményeit. A jelenlevők megértően fogadták Ladvánszky beszédét és lelkesen hitet tettek a MÉMOSZ melletti kitartásra. Aztán megválasztották az új vezetőséget, majd Komócsin Mihály központi vezetőségi tag mondott beszédet, amit a hallgatóság kitörő lelkesedéssel fogadott. Végül Nagy Lajos elnök zárszava után a közgyűlés befejeződött. Az ország szervezett építőmunkás-sága barátsággal üdvözölte a mindszeinti csoport újjáébredését.²³ Ladvánszky nagy lelkesedéssel és elismeréssel írt a mindszeinti építőmunkások tenniakarásáról. Erről tájékoztatta a MÉMOSZ központi vezetőségét is. Ők is elismerték, hogy a mindszeintiek „erkölcsi értelemben nagyon szép tanúságot tettek a szervezkedés eszméjéhez való ragaszkodásukról”. Figyelmeztették azonban Ladvánszkyt, hogy „ilyen magatartásról már másutt is tettek tanúságot, de amikor az anyagi áldozatok meghozatalát nem nélkülözhető tettek ideje elérkezett, akkor nem voltak találhatóak a sokat ígérők. Ezt nem azért írjuk, hogy lebecsüljük a mindszeinti szaktársak lelkes felbuzdulását, hanem, mint intő példát egy mindenekfelett álló, a mozgalomért élő vezető szaktársnak azért, hogy ne legyen a megtévesztés áldozata később.” Ugyanakkor elismerték, hogy Ladvánszky nagyon helyesen látja a dolgokat, többször meg kell látogatni a csoportot, állandóan tartani velük a kapcsolatot és lassan-lassan arra tanítani őket, hogy a gazdasági felszabadulásuk érdekében ne másoktól várjanak erkölcsi és anyagi áldozatot, hanem erről elsősorban ők tegyenek tanúságot. A MÉMOSZ központi vezetősége azért ítélte meg pesszimistán a helyzetet, mert a mindszeinti csoport egyik volt vezetőségi tagja Pölös István Pál, már másodszori felszólításuk ellenére sem utazott fel hozzájuk.²⁴ Ladvánszky József lelkesedése azonban nem volt alaptalan. A későbbi események — mint látni fogjuk — őt igazolták: a mindszeinti építőmunkások csoportja fegyelmezett, erős és harcias osztaga lett a MÉMOSZ-nak. Az osztályharcos múlttal rendelkező Mindszenten ezzel jelentősen erősödött a munkásmozgalom.

3. Kerületi értekezlet Szegeden

A szegedi építőmunkás-mozgalom fellendülése és a kerületi titkárság megszervezése alapján a MÉMOSZ központi vezetősége úgy határozott, hogy a szokásos őszi kerületi értekezletet a dél-alföldi csoportjainak Szegeden rendezze meg. A kerületi értekezleten napirendre tűzték a hazai és külföldi építőmunkás-mozgalom helyzetéről szóló jelentés megvitatását, a téli munkaprogram összeállítását — amelybe az ifjúmunkás-mozgalom, a tervszerű oktatás, a statisztikák készítése, a szervezetlenek összeírása és a házi agitáció, kapcsolatok létesítése olyan községekkel, ahol építőmunkáscsoport még nincs, kő, téglá és földfeldolgozó üzemek összeírása stb. — és a csoportok jelentéseinek, ill. javaslatainak meghallgatását. Felhívták a vezetőségek figyelmét, hogy tegyék meg az előkészületeket a kerületi értekezletekre, vitassák meg a napirendre kerülő kérdéseket.²⁵

²³ Építőmunkás, 1930. január 1. 8. p. Az új vezetőség tagjai lettek: Elnökök: Nagy Lajos és Szakáll Antal; jegyzők: Fülöp István és Korkos József; pénztárosok: Orosz János és Csermák István; ellenőrök: Nagy János és Csermák; könyvtárosok: Dombi Mihály és Lasánci József; választmányi tag: Kirschner József.

²⁴ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csup. Levelezés 1929. 4258/1929. sz. irat.

²⁵ Építőmunkás, 1929. szeptember 20. 5. p.

A MÉMOSZ szegedi csoportjának vezetősége megtette az előkészületeket, hogy jó feltételeket biztosítsanak a dél-alföldi kerületi értekezlet lebonyolításához. Erre október 27-én került sor az Építőmunkás otthonban (Fodor u. 10.). A szegedi csoport küldöttein kívül részt vettek Békéscsaba, Gyula, Gyoma, Hódmezővásárhely, Kiskunfélegyháza, Makó és Szentes építőmunkás csoportjai. Szarvas kimentette magát, Battonya, Békés, Csongrád, Mezőberény, Mezőtúr és Orosháza különböző okokból nem küldhetett küldötteket. A kerületi értekezletet Ladvánszky üdvözölte, aztán Szakasits Árpád a MÉMOSZ központi elnöke jelentést tett a szövetség elmúlt évi működéséről, az építőmunkás-mozgalom nemzetközi helyzetéről és javaslatot tett a téli munkaprogramokra.²⁶ Ezután Ladvánszky figyelemre méltó beszámolót tartott az alföldi építőmunkások szervezeti és munkaviszonyairól. Beszélt a bérrentók ellen irányuló küzdelemről, a munkaidő egységes rendezésének fontosságáról, a vadstrájkok elleni rendszabályok és a szorosabb csoportközi kapcsolatok szükségességéről.

Kotormán Antal beszámolt a makói építőmunkások helyzetéről: 75 százalékukat érintette a munkanélküliség, így a munkabérek védelme nagyon nehéz, a munkaviszonyok javításáról pedig szó sem lehetett. Ez volt az oka annak is, hogy a csoport létszáma nem megfelelő mértékben emelkedett. Molnár Mihály azt jelentette, hogy Szentesen a munkaviszonyok kielégítőek voltak, de a környékbeli építőmunkások betódulása miatt a konjunktúrát kihasználni nem lehetett. Így az órabérek 50–80 fillér között mozogtak.

Freiberger Ferenc elmondta, hogy Gyulán a munkalehetőségek egész évben rosszak voltak, az építőmunkások mintegy 65 százaléka nyáron is munka nélkül



2. kép. Szegedi festőmunkások 1929 nyarán, a közúti hídnál

²⁶ Szakasits Árpád által elmondottakat lásd az Építőmunkás, 1929. november 15. 1–2. p.

volt. Órabérek a szentesihez hasonlóak, a csoportnak 120 tagja van, ugyanakkor a tanoncok száma kb. 140 fő. Bartik András gyomai küldött jelentése volt a legmegnyugtatóbb: a munkalehetőségek elég jók voltak, az építőmunkások több mint 80 százaléka szervezett, a termelészövetkezetük fejlődött, mintegy 150 000 P értékű munkát végzett, az órabér 80 fillér volt. Lipták András elmondta, hogy Békéscsabán mintegy 600 építőmunkás él és a városban nem találtak elég munkát, ezért jelentős részük vándorlásra kényszerült. A tanonctenyésztés virágzik, a bérek 60—90 fillér között mozogtak, a munkaidő 10 óra, jelenleg legfeljebb 50—80 fő dolgozik.²⁷

Ladvánszky részletesen ismertette a szegediek helyzetét, statisztikai kimutatást olvasott fel a bérvizonyokról. Októberben 1621 építőipari munkás volt Szegeden, 1322 segéd (ebből 325 szervezett munkás) és 241 tanonc, (ebből 45 ifjűmunkás) és volt 58 vidéki. Az 1322 segédből: 850 kőműves, 230 szobafestő és mázoló, 160 ács, 35 kőfaragó, 17 tetőfedő és 30 kövező. A 241 tanoncból: 120 kőműves, 70 szobafestő és mázoló, 30 ács, 6 kőfaragó, 3 tetőfedő és 12 kövező. Az 58 vidékiből 25 kőműves, 10 szobafestő és mázoló, 15 ács és 8 kőfaragó.

A 325 szervezett segédből: 192 kőműves (!), 57 szobafestő és mázoló, 29 ács, 32 kőfaragó (!), 7 tetőfedő és 8 kövező. A 45 ifjűmunkásból: 32 kőműves (!), 12 szobafestő és mázoló és 1 ács. A szegedi építőmunkások között októberben 160 munkanélküli volt; 95 kőműves, 20 szobafestő és mázoló, 30 ács, 8 kőfaragó, 2 tetőfedő és 5 kövező. Ez viszonylag jó foglalkoztatottsági arány az ekkor befejeződő Dóm téri építkezésekkel volt kapcsolatban. Akiknek volt munkájuk, átlagosan 9 órát, a kövezők 9—12 órát dolgoztak. A segédek közül átlagban a kőműves 105, a szobafestők és mázoló 85, az ács 90, a kőfaragó 100, a tetőfedő 90 és a kövező 100 fillért keresett óránként. A tanoncok közül átlagban a kőműves 30, a szobafestő és mázoló 20, az ács 25, a kőfaragó 25, a tetőfedő 25 és a kövező 35 fillért keresett óránként. A kőművesek néha kaptak 15 % magassági pótlékot, túlóra nem volt és a kőművesek 70, a kőfaragók és a kövezők 99%-a akkordban kényszerült dolgozni. 44 nyilvántartott üzem volt, 34 kőműves, 3 a szobafestő és mázoló, 5 az ács és 2 a kőfaragó szakmában. Szerződésük csupán a szobafestő és mázolóknak, valamint a kőfaragóknak volt. A munkaviszonyok általában rosszak voltak. Munkalehetőségekre — a kőfaragó szakma kivételével — volt kilátás.²⁸ Ladvánszky foglalkozott a vidékiek Szegedre való nagy tömegű áramlásával, akik többnyire elkerülik a szervezetet és súlyosan veszélyeztetik a kivívott órabéreket. Utalt a munkáltatók októberi bérletörési kísérletére, amelyeket azonban sikerrel visszavertek, ami szintén a szervezeti élet fellendülését bizonyította.

Borsi János a hódmezővásárhelyi helyzetről tett jelentést. Kijelentette, hogy nem vehetik rossz néven, ha a vásárhelyiek oda mennek dolgozni, ahol munkát találnak, mert a városban egyáltalán nincs munka, viszont a kőművesek száma eléri az 500-at, az ácsoké pedig 200 körül van, és 98 százalékuk munkanélküli. Hangsúlyozta, hogy feltétlenül megoldást kell találni arra, hogy a vásárhelyiek másutt való elhelyezkedése akadályokba ne ütközzék. A szaktársias szellem megerősítésére van szükség, hogy a legutóbbi időben tapasztalható visszasságok megszüntethetők legyenek. A kiskunfélegyházi helyzetről Kurucz nevű küldött tett jelentést, ő is a nagy munkanélküliségről panaszkodott. Szakasits Árpád szükségesnek tartotta megállapítani, hogy a vásárhelyiek valóban szörnyűséges helyzetben élnek, de nekik is be kell látniuk, hogy sorsuk megjavításának nem az a módja, hogy ott, ahová dolgozni mennek, elkerülik a MÉMOSZ-csoport vezetését. Így elkerülhe-

²⁷ Uo. 2—3. p.

²⁸ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csoport. Levelezés 1929. 36/1929. sz. irat.

tetlen az összeütközés — mondotta — ez történt Szegeden és Debrecenben is. A vásárhelyiek helyzetén csak a kapcsolatok megerősítésével lehet segíteni. Kijelentette: „a vásárhelyi kőműves- és ács csoportok vezetőségének a dolga, hogy információt szerezzen az ország különböző csoportjainál, hogy elhelyezhető-e ott vásárhelyi kőművesek és ácsok s ha igen, akkor a csoport vezetője bonyolítsa le a szükséges intézkedéseket”. A más városokba érkezők pedig jelentkezzenek az ottani csoportok vezetőségénél, teljesítsék szervezeti kötelezettségüket, illeszkedjenek be az „ottani mozgalmi viszonyokba, bizalmi férfiak által képviseltesék magukat az illető csoport összejövetelein és így helyre fog állni a szükséges egyetértés s nem fordulnak elő többé olyan helyzetek, amelyek az egész mozgalom kárára vannak”. Borsi elismerte ezek megtételének szükségességét, Ladvánszky pedig kifejtette, hogy a vásárhelyi építőmunkások összessége a jövőben ennek megfelelő módon fog eljárni. Megállapítható, hogy a kerületi értekezlet hangulata barátságosabbra fordult a vásárhelyi építőmunkásokkal szemben és így remélni lehetett, hogy sikerül helyreállítani az egyetértést.

Ezután az indítványok tárgyalására tért át a kerületi értekezlet. Kotormán Antal javasolta, hogy a MÉMOSZ központ készítsen jelvényt a szervezett építőmunkásoknak, hogy azok felismerhessék egymást, adjon ki röpiratot a vad akkord ellen és a nyolcórás munkanap eszméjének terjesztése érdekében. Lipták András felvetette a repülő titkárság gondolatát és újból javasolta, hogy az építőmunkásokat a munkásbiztosító pénztár tagkönyvvel lássa el. Megkérdezte, hogy miért Szegedeni ült össze a kerületi értekezlet. (Valószínűleg a Békés megyei csoportok utazási nehézségei miatt érdeklődött!) Indítványozta továbbá, hogy a „legközelebbi kerület. értekezlet hozzon határozatot az egységes alföldi munkabér és munkaidő kérdésében”,

Szakasits Árpád az indítványokra és a kérdésekre is megnyugtató választ adott: mire az értekezlet az előterjesztett javaslatokat elfogadta és helyesléssel vette tudomásul azt is, hogy „az alföldi kerületi értekezletet esetenként más és más városban fogják megtartani.

A gyulai csoport nevében Freiburger Ferenc a szakoktatás kérdésében tett előterjesztést. Majd felhívta a figyelmet arra, hogy a szövetség ügykezelését reformálni kell olyan irányban, hogy az vegye figyelembe az építőipar szezonjellegét. Szeretnének olyan megoldást találni, amely lehetővé tenné, hogy „azok se szakadjanak el a szövetségtől, akik huzamosabb időn át munka nélkül vannak”. Hangsúlyozta, hogy így lehetséges volna egy magasabb járulékosztály létesítése, mert a „munkában levő építőmunkás szívesebben fizetne magasabb járulékot, ha biztosítva van afelől, hogy igényjogosultsága nemvész el munkanélküliségének ideje alatt sem”.

Szakasits Árpád válaszában kijelentette, hogy a maga részéről nem zárkózik el a járulékp probléma megvitatása elől, a legközelebbi közgyűlésig a kérdést tanulmányozni kell és ha kedvező megoldást találnak, akkor a közgyűlés bizonyára örömmel oldja majd meg a kérdést.

Ladvánszky indítványozta, hogy minden csoport, minden nála megtörtént eseményről értesítse a kerületi központot. A központ pedig készítsen a csoportok számára népszerű előadás-tervezetet, amit az értekezlet elfogadott. Bartik András megkérdezte, hogyan áll a MÉMOSZ csődbe jutott „Alapkö” elnevezésű szövetkezetének felszámolása. Majd a fiatalok oktatásával kapcsolatban javasolta, hogy a kiválasztottak kurzusa már az idén kezdődjék meg, különösen akkor, ha a német gildeknel (munkaszövetkezeteknél) már most el tudnák helyezni a fiatal szaktársakat. Szakasits Árpád elmondta, hogy az „Alapkö”-vel kapcsolatos likvidációs munkálatok még nem fejeződtek be, a kiválasztott fiatalok oktatása csak a következő évben

lehetséges és a német munkásszövetkezeteknél való elhelyezésük is csak tavasszal válik aktuálissá. A kerületi értekezlet a felvilágosításokat megnyugvással vette tudomásul.²⁹

Úgy gondolom érdemes volt részletesen felidézni a délföldi értekezleten elhangzottakat, hiszen így jól érzékelhettük a kezdődő világgazdasági válság által előidézett súlyos gazdasági helyzetet, a munkanélküliség nagyarányú növekedését és az építőmunkások szervezeti életének alakulását, mely nem volt mentes az ellentétektől és a feszültségektől sem. Ezekről azonban beszélni tudtak és az érdekek egyeztetésével megkísérelték feloldani azokat.

A szegedi kerületi értekezleten elhangzott adatok, ill. azok jelentős kiegészítése alapján megkísérlem a Dél-Alföldön élő építőmunkások (segédek és tanoncok!) létszámát rekonstruálni. A biztosan ismert adatokból következtetni próbálok azon városok, községek építőmunkás létszámára, amelyeket nem ismerek. Ezek alapján úgy vélem, hogy 1929-ben a Dél-Alföldön kb³⁰ 5-7000 építőmunkás dolgozott. Ezek számát ha beszorzom 4-5 fővel — amit a korabeli munkáscsaládok létszámának tekintek — akkor 28—35 000 embert érintettek az építőmunkások gazdasági-kereseti viszonyai.

4. Fejlődő kapcsolatok

A MÉMOSZ szegedi kerületi titkársága és a dél-alföldi csoportok között fokozatosan fejlődött az együttműködés. A központi vezetőség ugyanis csak lassan — miután meggyőződött a titkárság munkabírásról, aktivitásáról —, adta át a csoportok ellenőrzését. Ezt bizonyítja az is, hogy 1929 november végén még Pál János a MÉMOSZ egyik központi titkára járt a kerület több csoportjánál. November 27-én például Hódmezővásárhelyen tartott beszédet az építőmunkások nyilvános gyűlésén, amelyen 160—170-en vettek részt. A gyűlés elnökének Borsi Jánost, jegyzőjének Imre Mihályt választották. Borsi röviden ismertette a helyi viszonyokat, szólt a nyomasztó munkanélküliségről, ill. arról, hogy a munkát kapó kevesek kénytelenek 60—64 filléres órabérért dolgozni. Pál János a munkanélküliségről, a központi vezetőség ez elleni fellépéseiről és a kormány ígéreteiről beszélt. Elmondta, hogy a kormány jól ismeri a munkanélküliség méreteit, azt is, hogy a nyugati kultúrállamokban ilyen esetekben segílyt nyújtottak az állampénztárból. „Nálunk azonban erről csak beszélnek, de a megvalósításra nem is gondolnak. Ugyanígy vagyunk a nyolcórás munkaidő törvénybeiktatásának kérdésével is. Tárgyalások voltak, ígéretet is hangzottak el, s azon csekély munkán is, ami adódik, 12 órát dolgoztatnak a munkásokkal.” Ezután statisztikai adatokkal bizonyította az építőmunkások rossz munka- és életszínvonalát, amivel a külföldi építőmunkások munkaviszonyait és családi életmódját össze sem lehet hasonlítani.³¹ Dél-alföldi körútján Pál János azt tapasztalta, hogy Békés városában „tatárjárásra emlékeztető”

²⁹ Építőmunkás, 1929. november 15. 1—2. p.

³⁰ Tudjuk, hogy 1929 őszén Szegeden 1600, Hódmezővásárhelyen 700, Békéscsabán 600, Gyulán 260 építőmunkás élt, ez összesen 3160. Úgy véljük, hogy Makón 200, Gyomán 100, Kiskunfélegyházán 200, Szentesen 200, Szarvason 200, Battonyán 100, Békésen 100, Csongrádon 150, Mezőberényben 100, Mezőtúron 80, Orosházán 200, Mindszenten 80 fő körül lehetett az építőmunkások száma, ez összesen 1710. A dél-alföldi városokban és mezővárosokban tehát 3160 + 1710 = 4870, kerekítve 5000 építőmunkás élt, akikhez véleményünk szerint kb. 2000 falusi, tanyasi, uradalmi építőmunkás még számolható, ezért állítjuk azt, hogy a Dél-Alföldön 1929-ben kb. 5—7000 építőmunkás élt.

³¹ Építőmunkás, 1929. január 1. 8. p.

állapotok uralkodtak. A tanonctenyésztés virágzott, a munkanélküliség borzalmas méreteket öltött és olyan iparendélyes kőművesek is akadtak, akik 20 filléres órabérért dolgoztak. A munkanélküliség miatt visszafejlődtek a szerződéses viszonyból kialakult munkabérek. A békési építőmunkások — ahelyett, hogy összeszedték volna erejüket helyzetük megváltoztatására és „legalább némiképp enyhítsék a nyomorúságos munkaviszonyukat — (...) tétlenül várják a tavaszt, hogy akkor majd elmennek olyan vidékre dolgozni, ahol az öntudatos építőmunkásság a bethleni tatárjárás ellenére is becsülettel kivívja az eredményeket”³².

Pál János járt még Gyulán és más „alföldi csoportok szervezési” ügyeit is intézte, csak december 3-án érkezett vissza Budapestre.³³ Meggyőződhetett róla, hogy a dél-alföldi kerület községeiben, kisvárosaiban az építőmunkások szervezkedését a helyi rendőrhatalóságok és szolgabírák minden eszközzel megakadályozzák. Kiskunhalason például amikor nyilvános gyűlésen óhajtották megbeszélni az építőmunkások gazdasági helyzetét, azt a rendőrség nem engedélyezte. Az indoklás az volt, hogy „a törvényhatósági választások izgalommal jártak” és a napirendi pont ismertetése csak fokozná az izgalmakat.

Csongrádon a MÉMOSZ csoportot még 1927-ben, a 266 151.VII.BM. rendelettel feloszlatták. A végzés a feloszlást azzal indokolta, hogy az ellenőrző hatóság jelentése szerint „a csoport kellő számú tag hiányában, alapszabályszerű hivatásának nem felel meg”. A feloszlást késedelem nélkül végre is hajtották, a csoport könyvtárát és egyéb felszerelési tárgyait elhurcolták. Az eltelt két év alatt a MÉMOSZ központi vezetősége — a csongrádi építőmunkások kívánsága alapján — az alapszabályuk rendelkezése szerint többször megkísérelte a csoport újból való megalakítását, vagy befizetőhely létesítését. Ezt azonban a rendőrség és a polgármester mindig megakadályozta.³⁴

Mindezek alapján a MÉMOSZ központi vezetőségében tovább erősödött az elhatározás, hogy az e területen élő és dolgozó építőmunkások szervezését, a meglévő csoportok munkájának segítségét úgy oldhatják meg jól, ha e munkában jobban támaszkodnak a kerületi titkárságra.

E tendenciát bizonyítja az is, hogy — a kerületi értekezleten elfogadott határozatnak is megfelelően — a MÉMOSZ központi vezetősége november 28-i levélben ígérte Ladvánszkyknak: „hamarosan elkészítjük az agitációs tervet, hogy a téli hónapok alatt a kerületi központban működő értelmesebb és szóképes szaktársak bejárhassák a kerülethez tartozó csoportokat”.³⁵

A MÉMOSZ központi vezetősége csak december végére készült el az agitációs tervvel. Ugyanis december 23-án még azt írták, hogy „most már rövid időn belül megküldjük a csoportnak az alföldi csoportok közül azoknak a jegyzékét, ahová önköndenek agitációs erőt”.³⁶

E jegyzéket 1930 január elején kaphatta meg Ladvánszky. Ez alapján a szegedi kerületi titkárság január 13-án körlevelet intézett a MÉMOSZ csoportokhoz. Tájékoztatott azokat, hogy „a jövőben központi küldötteket ne Budapestről, hanem Szegedről kérjenek a kerületi szervező bizottságtól”. Ilyen irányú kérésüket „a gyűlés megtartásának napja előtt legkevesebb 14 nappal jelentsék, hogy Ladvánszky József szaktitkár kellő időben értesülhessen (...) Ajánlatos volna, ha a szaktársak a lehetőséghez mérten legalább kéthetenként oktató előadásokat rendeznének,

³² Uo.

³³ CsML. MÉMOSZ Szegedi Cso. Levelezés 1929. 4218/1929 és a 4258/1929. sz. irat.

³⁴ Építőmunkás, 1930. Február 1. 1. p.

³⁵ CsML. MÉMOSZ Szegedi Cso. Levelezés 1929. 4218/1929. sz. irat.

³⁶ Uo. a 4439/1929. sz. irat.

melyekre Ladvánszky szaktárs bármikor örömmel vállalkozik és lehetőség szerint ezirányú kérésüket mindig teljesíti.”³⁷ A makói csoport vezetői 14-én kelt válaszüzenetükben bejelentették, hogy 26-ra tervezett közgyűlésük után szívesen meghallgatnák Ladvánszky előadását. Ha vállalni tudja, akkor lemondják Szakasits Árpád előadását — írták — akit már korábban meghívtak. Belátták, ez előnyösebb a mozgalomnak, mert kevesebb útiköltséget kell kifizetni.³⁸

A makói csoport gyűlésén mégsem Ladvánszky — aki a MÉMOSZ összehívó ülésein Budapesten volt — hanem Farkas János, a szegedi csoport elnöke vett részt. A tisztújító közgyűlésen Felberbauer János elnök a vezetőség munkájáról, Gréczy János a pénzforgalomról, Joó Ferenc és Horváth István az ellenőri tevékenységről, Siket Sándor pedig a könyvforgalomról számolt be. A jelentések meghallgatása és a vezetőség lemondása után Danis János korelnök elrendelte az új vezetőség megválasztását. Vezetőségi tagok lettek: elnökök: Felberbauer János és Tóth Sámuel; pénztáros: Gréczy János; jegyző: Kotormán Antal; ellenőrök: Joó Ferenc és Horváth István; könyvtáros: Siket Sándor. Ezután Farkas János tartotta meg előadását a gazdasági helyzetről és a 8 órás munkanap jelentőségéről.³⁹ Többek között a következőket mondotta: „Az iskolában mindig azt tanultuk, hogy ebben az országban élni és halni kell. De azt nem tanultuk, hogy (...) éhezve és nyomorogva kell élni és meghalni. Mi építőmunkások ezt a tantételt el nem fogadhatjuk, mi ebben az országban élni akarunk.” Kijelentette: ha a városok törvényhatóságai és a kormány nem biztosítanak munkalehetőséget, a munkások megbecsülését, a nyolcórás munkanapot stb., akkor a kormány tegye lehetővé, hogy a külföldön megbecsült magyar építőmunkás kimehessen az országból dolgozni,⁴⁰ amivel a MÉMOSZ központ által Franciaországba szervezett akcióra célzott. A MÉMOSZ központtól kapott megbízólevelével alapján Farkasnak át kellett vizsgálnia a makói csoport adminisztrációs könyveit, és segíteni az esetleges hibák kijavításában. A végzett munkáról jegyzőkönyvet vett fel, amit a költségzámblájával együtt a MÉMOSZ központi irodájába kellett beküldeni.⁴¹

A békéscsabai építőmunkásoknak január 17-én Szakasits Árpád tartotta meg „Lélektan és munkásmozgalom” című előadását. A munkásokon helyiséget teljesen megtöltötték az érdeklődők. Január 19-én pedig a mindszentiek rendeztek nyilvános gyűlést. A nagy számban megjelent építőmunkásokat Nagy Lajos a csoport elnöke üdvözölte és ismertette a gyűlés célját. Utána Ladvánszky József tartott előadást, „aki beszédével lebilincselte a hallgatóságot”.⁴²

A dél-alföldi építőmunkás-mozgalom aktivizálódását és a kapcsolatok fejlődését bizonyítja az is, hogy a csongrádiak is újra és újra megpróbálták csoportjukat létrehozni. Az 1929. december 22-re bejelentett alakuló gyűlésüket azonban a rendőrség ismét betiltotta. Cinikusan arra hívatkoztak, hogy a csoportot a belügyminiszter a 266.151/1927.VII.BM. sz. rendeletével föloszlatta és ennek a „foganatosítása a vármegye alispánja részéről még ez idő szerint sem nyert befejezést. Ily körülmények között a helyi csoport megalakítása tárgyában szándékolt gyűlés megtartása a föloszlató kormányhatósági rendelkezés kijátszására vezetne.” A csongrádiak nem hagyták annyiban a dolgot. A kerületi titkárság segítségével föllebeztek a szegedi kerületi kapitányságon, ahol azonban az ítéletet helyben hagyták. A MÉ-

³⁷ Uo. Levelezés 1930. 4/1930. sz. irat.

³⁸ Uo. 5/1929. sz. irat.

³⁹ Építőmunkás, 1930. február 1. 7. p.

⁴⁰ Párttörténeti Intézet Archivuma 660 fond. MÉMOSZ levelezése a vidéki csoportokkal.

⁴¹ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csup. Levelezés 1930. 16/1930. sz. irat.

⁴² Építőmunkás, 1930. február 1. 7. p.



A békéscsabai építőmunkás csoport fennállásának 25. évfordulóján rendezett ünnepség résztvevői, 1930. február 2. án. Ülő sor, balról: 1. Ladvánszky József, a MÉMOSZ dél-alföldi titkára, a szegedi csoport vezetője; 2. Ladvánszky Józsefné; 3. Lipták András, a békéscsabai csoport vezetője; 4. Saly Endre, az MSZDP országos vezetőségének tagja; 5. Szakasits Árpádné; 6. Szakasits Árpád, a MÉMOSZ Központi Vezetőségének elnöke; 7. Hankó Mihály, az MSZDP megyei függetlenített titkára; 8. Beinschrott Márton, a gyomai; 9. Pfaff Mihály, a gyulai építőmunkás csoport vezetői; 10. Turák György, a MÉMOSZ helyi csoportjának pénztárosa. Első álló sor, balról: 1. ismeretlen; 2. Csicsely Mihály; 3. Bottyánszky András, a helyi csoport alelnöke, az 1930. február 9-i vezetőségválasztás után elnöke; 4. Kollár Ádám, zászlótartó; 5—7. ismeretlenek; 8. Hrabovszky János, a helyi csoport alelnöke; 9. Csicsely András, szakszervezeti vezetőség tagja; 10. Huszár Mátyás, az ács szakosztály elnöke; 11. ismeretlen, (kezében az Építőmunkás c. szaklap). Második álló sor, balról: 1. Kiss János pénztáros, 1930. február 9-e után az egyik elnök; 2. Mészáros Mihály pénztáros, majd könyvtáros; 3—4. ismeretlenek; 5. Uhrin György jegyző, majd ellenőr, kezében Építőmunkás); 6—8. ismeretlenek. Harmadik álló sor, balról: 1. ismeretlen; 2. Dobróczky György kőfaragó 3—7. ismeretlenek; 8. Kiszely Mihály kőművessegéd; 9. ismeretlen; 10. ifj. Csicsely János zászlótartó, majd jegyző; 11. Bagyinka György ács, szakszervezeti vezetőségi tag; 12. Gajdács András kőműves, szakszervezeti vezetőségi tag.

MOSZ központi vezetősége követelésére 1930. január 20-án végre megkapták a csongrádi csoport feloszlására vonatkozó rendeleteket.⁴³ Így lehetővé vált, hogy a csongrádi építőmunkások újra kérvényezzék az alakuló ülés engedélyezését. A január 23-ra tervezett alakulógyűlést — melyre Ladvánszky József kapott megbízólevelet a MÉMOSZ központtól — azonban még mindig nem engedélyezte (nem tudni mire hivatkozva) a rendőrség.⁴⁴

A nagyarányú munkanélküliség hatására 1929 végére, 1930 elejére a dél-alföldi kerület építőmunkásságának nyomora egyre elviselhetetlenebb lett. A nélkülözések nagyarányú elégedetlenséget váltottak ki. Ez — a vezetőség jól irányított propagandájának hatására — növelte a szervezkedési kedvet. Az új csoportok kialakítá-

⁴³ Uo. 1. p.

⁴⁴ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csopt. Levelezés 1930. a 263/1930. sz. irat.

sát azonban — mivel azok a munkásosztály erejét gyarapították — a hatóságok minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeztek megakadályozni. Így volt ez országsszerte, de a dél-alföldi üldöztetés jócskán hozzájárult ahhoz, hogy a MÉMOSZ hivatalos lapja az Építőmunkás 1930. február 1-én „A munkások szervezkedése: rendőri ügy” című elsőoldalas vezércikkében foglalkozott a kérdéssel. „A leg-élesebben kell tiltakoznunk ez üldöző hadjárat ellen (...) ez a hadjárat sikerre nem vezethet, mert a szakszervezetek élni akarnak és élni fognak, akár tetszik ez bizonyos vidéki hatalmasságoknak, akár nem.” A cikk hangsúlyozza: a kormányzat „ilyen politikával nem szolgálja a sokszor emlegetett konszolidáció ügyét, mert hiszen a gazdasági ellentéteket nem lehet elintézni rendőri úton, ezeket (...) nem lehet áthidalni rendőrkarddal és a munkásokból nem lehet kiolni semmiféle vezgatúrákkal a szervezkedés gondolatát. A cikk újból rámutatott az egyesületi és a gyűlési jogért folytatott küzdelem szükségességére és felhívta az építőmunkásokat, hogy harcoljanak továbbra is a szabad szervezkedés és gyülekezés jogáért.⁴⁵

A bonyolult és nehéz helyzetben Ladvánszky József arra törekedett, hogy a kerülethez tartozó csoportok minden tevékenységéről, problémájáról tudjon. Ezért kérte a csoportok vezetését, hogy mindenről tájékoztassák. Emlékezzünk, ezt először a kerületi értekezleten indítványozta, ahol elfogadták javaslatát. A javaslat kivitelezésénél azonban kiderült, hogy ez jelentősen megnöveli a csoportok adminisztrációs munkáját. Néhány helyről úgy informálták a MÉMOSZ központi vezetését, hogy Ladvánszky úgy intézkedett, „a szegedi kerülethez tartozó csoportok a jövőben minden ügyben” öhozzá forduljanak. Erről Pál János január 21-i levelében értesítette Ladvánszkyt. Megírta, hogy ha ténylegesen így intézkedett, akkor „félreértette a tőlem kapott utasítást a csoportok látogatását illetően”. A nagyobb zavarok elkerülése céljából közölte Ladvánszkyval, hogy „a rendelkezésére álló kerület beosztási ívén általam megjelölt (...) Hódmezővásárhely, Szentes, Orosháza, Makó, Kiskunfélegyháza, Csongrád, Battonya és Mindszent csoportokat a takarékosság figyelembevételével ossza be és azokat oktatás és szervezés céljából látogassa meg. Agitációs munkájánál vegye tekintetbe (...) azokat a kérdéseket, amelyek a jelenlegi viszonyok között elsősorban érdeklik az építőmunkásságot, nevezetesen a munkaalkalom szerzés céljából szükséges tennivalók, a 8 órasi munkanap, a tanonc-kérdés orvoslása érdekében szükséges intézkedések, ami egy erős szervezet kiépítése folytán érhető el (...) Egyébként minden marad úgy, amint eddig volt az adminisztráció kérdésében (...). Máskülönb a környéken szétszórta levő építőmunkások megszervezése nyújt elég munkát és a fölös adminisztráció csak korlátozná tevékenységében és a központi irodában is zavart keltene.”⁴⁶

Pál János levele tehát pontosan körülhatárolta Ladvánszky tevékenységi körét és lényegében lehetetlenné tette azt, hogy a szegedi kerületi titkárság levelezés útján közvetlen információkat kapjon a csoportoktól. A csoportok mindenről a MÉMOSZ központot tájékoztatták, és ha az szükségesnek látta, akkor informálta levélben vagy szóban a kerületi titkárságot. Ladvánszky felvetette a közvetett tájékoztatás időigényességét és a sok hibalehetőséget, amivel Pál János egyetértett, de a rendszert nem változtatták meg.⁴⁷

Az építőmunkás-mozgalom országosan is kiemelkedő ünnepe volt 1930. február 2-án Békéscsabán, a MÉMOSZ helyi csoportjának 25. éves jubileuma. Délután 3 órakor impozáns menetben vonultak fel a dolgozók — élükön az Áltá-

⁴⁵ Építőmunkás, 1930. február 1. 1. p.

⁴⁶ CsML. MÉMOSZ Szegedi Csop. Levelezés 1930. a 236/1930. sz. irat.

⁴⁷ Uo. a 465/1930. sz. irat.

lános Munkás Dalkar —, a városi Vigadó nagytermébe, amely zsúfolásig megtelt. A munkásdalárda megnyitó éneklése után felvitték a dobogóra „a tíz év óta bujdosó piros”-lobogót, a csabai építőmunkások negyedszázados harci zászlaját. (Az egyik mellékelt képen látható!) Az egybegyűltek leírhatatlan lelkesedésben törtek ki. „Egyszerre ugrottak föl helyeikről öregek és fiatalok, férfiak és asszonyok és szívük mélyéből kiáltották a zászló felé hűségüket, lelkesedésüket, örömeiket. Mindenki szeméből kibuggyant a könny. A viszontlátás örömeinek és az átélt szenvedéseknek könnye volt.” Ezután Pajor Oszkár budapesti színész szavalta el Szakasits Árpád jubileumi versét, majd Lipták András nyitotta meg a díszközgyűlést. A szociáldemokrata párt vezetőségének és parlamenti frakciójának üdvözlését Saly Endre tolmácsolta. Aztán „Ladvánszky József a szegedi, Beinschrott Márton a gyomai, Pfaff Mihály a gyulai építőmunkás csoport testvéri üdvözlését tolmácsolták, Botvánszky Pálné a textilmunkások nevében köszöntötte a díszközgyűlést”. Hankó Mihály a békéscsabai csoport történetét ismertette, Hrabovszky Mihály indítványára a díszközgyűlés üdvözlő táviratot küldött Garbai Sándornak, a MÉMOSZ emigráns titkárnak és Benschardt Miklósnak az Építőmunkás Internacionálé elnökének. Az ünnepi beszédet Szakasits Árpád tartotta, a díszközgyűlést a dalárda éneke zárta. Este pedig kultúrestet rendeztek, melyen a dalkar, Pajor Oszkár és Kurták Rózsa operaénekesnő szerepeltek.⁴⁸

Február 4-én Pál János arról értesítette Ladvánszkyt, hogy a MÉMOSZ központi vezetősége „a szegedi titkárság ügyében a végleges határozatot későbbi időre halasztotta, azonban a titkárságot folyó év június hó 30-ig változatlanul fenntartani kívánja”.⁴⁹

Ladvánszkyt — kérésére — a központ megbízta, hogy február 12-én vegyen részt a kiskunfélegyházi csoport gyűlésén.⁵⁰ Ladvánszky ezt azért kérte, mert tudta, hogy a kiskunfélegyházi csoport szervezésével problémák vannak. Igaza volt, mert kiderült, hogy — a kiskunfélegyházi munkások tömegesen megjelentek ugyan a gyűlésen — csak 4 fizető tagja volt a csoportnak és a 9 vezetőségi tagból csak egy fizettet tagdíjat, a többi nem.⁵¹

Ladvánszky ezt közölte a MÉMOSZ központtal. Az onnan kapott értesítés szerint „a kiskunfélegyházi eset nem egyedülálló, mert több helyen megtörtént, mint Hódmezővásárhelyen is, hogy nem egészen jogos tagok lettek vezetőségi tagnak megválasztva. Vannak esetek — írta Pál János —, amikor hallgatólagosan elmegyünk a kérdés felett”, most azonban helyeselte Ladvánszky álláspontját, hogy kíméletesen, de fel kell hívni a vezetőségi tagok figyelmét a kötelességmutatásra.⁵²

Ladvánszky 1930. március 6-án egy teljes oldalas gépelt levelet írt a kiskunfélegyházi vezetőségnek. Ez jól mutatja Ladvánszky József emberismeretét, higgadt, okos — ugyanakkor marxista, osztályharcos és sokszínű — érvelését, a szervezkedés szükségessége és fontossága, a vezetők példamutatása, a mozgalomért való önfeláldozó élet mellett.⁵³

A terjedelmi korlátok miatt, itt befejezzük a dél-alföldi építőmunkások kapcsolatainak vizsgálatát. Tudjuk, az eddig összegyűjtött forrásanyag nem teljes. Mégis úgy véljük, sikerült felmutatni a dél-alföldi építőmunkások gazdasági, tár-

⁴⁸ Építőmunkás, 1930. február 15. 2. p. a cikket Ladvánszky írta.

⁴⁹ CsML. MÉMOSZ Szegedi Cso. Levelezés 1930. a 25/1930. sz. irat.

⁵⁰ Uo. 465/1930. sz. irat.

⁵¹ Uo. a 35/1930. sz. irat.

⁵² Uo. a 680/1930. sz. irat.

⁵³ Uo. a 35/1930. sz. irat.

sadalmi és politikai tevékenységét a világgazdasági válság kezdetén Elsőrendű feladatnak e réteg regionális kapcsolatai ugrásszerű fejlődésének bemutatását tekintettük, ami új fejlemény volt a terület munkásmozgalmában. Munkánkat kísérleti jellegű előtanulmánynak tekintjük, mert a regionális munkásmozgalmi kapcsolatoknak csupán egy területét vázolja. A jövő helytörténetírásának fontos feladata lesz e sokoldalú kapcsolatrendszer részletes feltárása.

DIE BEZIEHUNGEN DER BAUARBEITER DER SÜDLICHEN TIEFEBENE IN UNGARN

József Sípós

In seinem Artikel untersucht der Autor die ökonomische und politische Tätigkeit der regionalen Gewerkschaften der Bauarbeiter der südlichen Tiefebene, die im Klassenkampf der ungarischen Arbeitsbewegung den linken, klassenbewussten Flügel darstellten. Unter diesem Gesichtspunkt stellt der Artikel eine Fortsetzung des Abrisses „Die Lage und der Kampf der Bauarbeiter in Szeged zu Beginn der Weltwirtschaftskrise“ dar. (Der Artikel schien in dem Band „Forschungen zur Geschichte des Komitats Csongrád“ — Szeged, 1981.) Die dynamische Entwicklung der Beziehungen dieser Gewerkschaften war eng verbunden mit dem Beschluss des Gebietssekretariats von Szeged, dessen Leiter Josef Ladvanszky (1889—1940) wurde. Er verband beispielsweise sehr erfolgreich die legale mit der illegalen Arbeit.

Am 27. Oktober 1929 fand in Szeged die territoriale Konferenz der Bauarbeiter der südlichen Tiefebene statt. Ihre Ergebnisse legten von der Verschlechterung der sozialökonomischen Lage der Bauarbeiter (ihre Anzahl betrug damals 5000—7000) und der Festigung ihrer politisch-organisatorischen Einheit Zeugnis ab. Letzteres zeigte sich in der Reorganisation Mindszenter Gruppe (24.11. 1929.), im Versuch der Csongrader Bauarbeiter ihre Gruppe zu reorganisieren, in der Würdigung des 25. Jahrestages des Bestehens der Békécsabaer Gruppe und in der regulären Arbeit, die von den Szegedern in der südlichen Tiefebene geführt wurde. Die sprungförmige Entwicklung der regionalen Beziehungen der Bauarbeiter war ein neues Ergebnis in der Arbeiterbewegung der südlichen Tiefebene, deren weitere Erforschung der Autor als eine wichtige Aufgabe ansieht.

СВЯЗИ ЮЖНО-НИЗМЕННЫХ РАБОЧИХ-СТРОИТЕЛЕЙ (В ВЕНГРИИ)

Йожеф Шунюш

В своей статье автор рассматривает экономическую, политическую деятельность региональных профсоюзов южно-низменных рабочих-строителей, составляющих левый, классово-борющийся слой рабочего движения. С этой точки зрения она является продолжением исследования (очерка) «Положение о движении рабочих-строителей в Сегеде в начале мирового экономического кризиса» (Статья издана в томе «Исследования об истории комитета «Чонград». Сегед, 1981).

Динамичное развитие связей этих профсоюзов было тесно связано с постановлением Сегедского областного секретариата, руководимого помощником мясника Ладвански Йожеф (1889—1940). Он связывал легальную работу с подпольной.

27 окт. 1929 г. в г. Сегеде собралась территориальная конференция южно-низменных рабочих-строителей. Она констатировала ухудшение экономического, социального положения рабочих-строителей (их число в то время было 5—7 тыс.) и укрепление их политическо-организационного единства. Последнее доказывалось реорганизацией Миндсентсмой группы (24. XI. 1929 г.), попытка чонградский рабочих реорганизовать свою группу; ознаменованье 25-го юбилея формирования группы в Бекешчаба и регулярная работа, проведенная сегедскими рабочими на южной низменности.

Скачкообразное развитие региональных связей рабочих-строителей было новым в исследовании южно-низменных рабочем движении, дальнейшее изучение которого автор считает важной задачей.